

**КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ
ЗА ПРОЄКТОМ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ****CRIMINAL OFFENSES AGAINST THE NATURAL ENVIRONMENT
UNDER THE DRAFT CRIMINAL CODE OF UKRAINE**

**Митрофанов І.І., д.ю.н., професор,
професор кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського**

У статті розглядається процес конструювання кримінальних правопорушень проти довкілля в проєкті Кримінального кодексу (КК) України. Наочно демонструється складність цього процесу. Відображається соціальна небезпечність указаних правопорушень. Метою статті є розгляд основних аспектів встановлення покарання за кримінальні правопорушення проти довкілля, конструктивних особливостей (суб'єктивних і об'єктивних моментів) складів кримінальних правопорушень, що вчиняються проти довкілля, стану цієї проблеми та вироблення шляхів моделювання розглядуваних посягань в контексті кримінально-правового забезпечення охорони права людини на безпечне для життя та здоров'я довкілля. Досліджуються ознаки, які повинні бути притаманні всім кримінальним правопорушенням проти довкілля (екологічним кримінальним правопорушенням). Доходимо висновків, що кримінальними правопорушеннями проти довкілля є кримінально протиправні делікти, що посягають на суспільні відносини, якими забезпечується охорона довкілля (його об'єктів – землі, її надр, повітря, вод, рослинного та тваринного світу), раціональне використання його ресурсів і екологічна безпека як особливий стан довкілля, який відповідає встановленим у законодавстві критеріям, стандартам, лімітам і нормативам, що визначають його чистоту, ресурсомісткість (невиснаженість), екологічну стійкість, видове різноманіття, здатність задовольняти інтереси людини на безпечне для життя навколишнє природне середовище, вчинені суб'єктом цих правопорушень. У проєкті КК України слід звернути увагу на ознаку екологічності при віднесенні тих або суспільно небезпечних деліктів до кримінальних правопорушень проти довкілля. Назви статей, їх текст і визначення понять мають відповідати певній законодавчій техніці та відповідати одне одному. Осмисленню підлягають наслідки вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля. Шкода має причинятися саме довкіллю, а інша шкода повинна охоплюватися складами інших кримінальних правопорушень, що дозволить кваліфікувати відповідні делікти за сукупністю злочинів і кримінальних проступків.

Ключові слова: кримінальні правопорушення, екологічні кримінальні правопорушення, екологічність, протиправність, суспільна небезпечність діяння.

The article examines the process of constructing criminal offenses against the environment in the draft Criminal Code (CC) of Ukraine. The complexity of this process is clearly demonstrated. The social danger of the specified offenses is reflected. The purpose of the article is to consider the main aspects of establishing punishment for criminal offenses against the environment, constructive features (subjective and objective aspects) of the composition of criminal offenses committed against the environment, the state of this problem and the development of ways of modeling the considered offenses in the context of criminal law enforcement protection of the human right to an environment safe for life and health. The signs that should be inherent in all criminal offenses against the environment (environmental criminal offences) are investigated. We conclude that criminal offenses against the environment are criminally illegal torts that encroach on social relations, which ensure the protection of the environment (its objects – the earth, its subsoil, air, water, plant and animal life), rational use of its resources and ecological safety as a special state of the environment, which meets the criteria, standards, limits and regulations established in the legislation, which determine its purity, resource intensity (non-depletion), ecological sustainability, types of diversity, the ability to satisfy human interests in a natural environment that is safe for life, committed sub object of these offenses. In the draft of the Criminal Code of Ukraine, attention should be paid to the feature of environmental friendliness when classifying those or socially dangerous torts as criminal offenses against the environment. Titles of articles, their text and definitions of concepts must correspond to a certain legislative technique and correspond to each other. The consequences of committing criminal offenses against the environment are to be understood. The damage must be caused to the environment, and other damage must be covered by the composition of other criminal offenses, which will allow to qualify the relevant torts as a combination of crimes and criminal misdemeanors.

Key words: criminal offences, environmental criminal offences, environmentalism, illegality, public danger of the act.

Актуальність. Сьогодні розділ VIII Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України фіксує кримінально-правові нормативи, що створюють правничий фундамент для забезпечення охорони конституційного права людини на безпечне для життя довкілля, – кримінальні правопорушення проти довкілля. У проєкті КК України станом на 18 жовтня 2021 року злочини та проступки проти довкілля пропонувалося розмістити в книзі 5 «Злочини та проступки проти суспільства» в трьох розділах: 5.7 «Злочини та проступки проти екологічної безпеки», 5.8 «Злочини та проступки проти порядку використання землі, її надр, повітря і вод» і 5.9 «Злочини та проступки проти рослинного і тваринного світу». Станом же на 14.02.2022 та в проєкті КК України злочини та проступки проти довкілля були вписані в дві книги: книга шоста «Злочини та проступки проти публічного здоров'я та безпеки довкілля» (розділ 6.3 «Злочини та проступки проти безпеки довкілля») та книга сьома «Злочини та проступки проти власності на речі, фінансів і господарської діяльності» (розділ 7.5 «Злочини і проступки проти порядку використання природних ресурсів»). У проєкті КК України станом на 29.09.2022 в книзі п'ятій «Кри-

мінальні правопорушення проти публічного здоров'я» розміщується розділ 5.3 «Кримінальні правопорушення проти безпеки довкілля», а в книзі шостій «Кримінальні правопорушення проти економіки» – розділ 6.5 «Кримінальні правопорушення проти порядку використання і захисту природних ресурсів» [1]. Отже, можна побачити наскільки складно визначитися з тими кримінально протиправними деліктами, які відносяться до екологічних кримінальних правопорушень.

Це пояснюється тим, що в масовій свідомості населення, навіть професійній правосвідомості правників, вважається, що самостійно довкілля і його компоненти не представляють собою цінності, які мають захищатися поза залежністю від заподіяння шкоди людині, соціуму та державі (економічна складова використання компонентів довкілля). Довкілля, яке є безпечним для життя та здоров'я людини, за Конституцією України вважається найбільш цінним правом, що має захищатися в особливому порядку. Про це зокрема свідчать саміти щодо зміни клімату, які проводяться на найвищому міждержавному рівні та привертують увагу до проблем довкілля через зміну кліматичних умов. Це пов'язано з тим, що із моменту

індустріальної революції діяльність людей дедалі призводила до руйнування та деградації лісів, степів і луків, вейлендів (водно-болотних угідь та прибережних зон морів і океанів, зокрема коралових рифів і мангрових лісів) й інших важливих екосистем, що створило загрозу для добробуту людини. 75% поверхні землі, що не вкрита кригою, вже зазнало значних трансформацій, а більшість океанів забруднені, понад 85% площі вейлендів втрачено [2].

Тому право людини на безпечне для життя та здоров'я довкілля, як конституційне право будь-якої особи, має бути взяте за основу при визначенні видового, родового та безпосереднього об'єктів посягання під час моделювання екологічних кримінальних правопорушень. При цьому «здоровим» довкіллям слід визнати такі природні умови, які є незабрудненими й уможливають споживання безпечних для здоров'я природних благ. Здорове довкілля пов'язане із відносно чистими природними умовами та безпечною використанням (споживанням) благ природи. Інакше кажучи, йдеться про прямий зв'язок такого середовища із безпекою його використання для здоров'я людини. Отож, безпека є обов'язковою передумовою такого природного стану за логікою «безпечне середовище – здорове середовище» [3, с. 208]. У тому разі, якщо існують моменти небезпеки, то середовище не можна визнати здоровим, а навпаки, його потрібно вважати забрудненим, тобто насиченим різноманітними елементами, небезпечними для здоров'я та життя особи. Таке положення вказує на необхідність кримінально-правового забезпечення охорони саме права на безпечне для життя та здоров'я людини довкілля.

Стан дослідження проблеми. Різні аспекти кримінальних правопорушень проти довкілля розглядалися у роботах відомих вчених, зокрема, В.І. Андрейцева, О.М. Бандурки, О.В. Виноградової, А.П. Гетьмана, С.А. Голуб, О.М. Джужі, О.О. Дудорова, Н.Р. Кобецької, В.В. Костицького, В.Д. Курченка, В.А. Ландіної, Б.М. Леонтьєва, М.І. Мельника, В.Д. Пакутіна, Є.А. Плотнікова, Г.С. Поліщука, І.В. Попова, В.М. Присяжного, А.М. Притули, В.М. Раднаєва, О.В. Сасова, Т.Л. Сергєєва, О.В. Скворцової, А.В. Смірнова, Ю.А. Страунінг, Б.Б. Тангієва, В.Я. Тація, Д.І. Тисленка, В.П. Тихого, М.І. Хавронюка, І.О. Харь, Ю.С. Шемшушенка, В.А. Широкова, А.М. Шульги й інших. Крім того, захищені докторські дисертації: у 1994 році С.Б. Гавришем за темою «Основні питання відповідальності за злочини проти природного середовища: проблеми теорії і розвитку кримінального законодавства України», у 2008 році В.К. Матвійчуком на тему «Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики» й у 2018 році Ю.А. Турловою на тему: «Протидія екологічній злочинності в Україні: кримінологічні та кримінально-правові засади». Грунтовним слід визнати дослідження, проведене в межах наукової статті «Про напрями вдосконалення механізму кримінально-правової охорони довкілля (на замітку розробникам нового Кримінального кодексу України)», яке здійснили О.О. Дудоров і Р.О. Мовчан [4, с. 92–125]. Разом із тим, перераховані вчені в своїх наукових працях не досліджують всі моменти моделювання суб'єктивних і об'єктивних ознак кримінальних правопорушень проти довкілля в контексті кримінально-правового забезпечення охорони права людини на безпечне для життя та здоров'я довкілля.

Отже, **метою цієї роботи** є розгляд основних аспектів встановлення покарання за кримінальні правопорушення проти довкілля, конструктивних особливостей (суб'єктивних і об'єктивних моментів) складів кримінальних правопорушень, що вчиняються проти довкілля, стану цієї проблеми та вироблення шляхів моделювання розглядуваних посягань в контексті кримінально-правового забезпечення охорони права людини на безпечне для життя та здоров'я довкілля.

Виклад основних результатів дослідження.

На довкілля та його компоненти чи на право на безпечне для життя довкілля посягають кримінальні правопорушення проти довкілля? Відповідь на це питання відсутня у розробників проекту КК, тому такі зміни в різних варіантах їх розміщення в проекті КК. І чим у даному випадку шкода довкіллі і його компонентам відрізняється від використання компонентів живої природи, природних об'єктів і природно-антропогенних об'єктів при здійсненні господарської чи іншої діяльності як джерела енергії, продукту виробництва чи предмета споживання (земля, надра, води, атмосферне повітря, рослинний і тваринний світ), що завдає шкоди указаним об'єктам? Так, поблизу Кременчука ТОВ «Єриствський гірничо-збагачувальний комбінат» для видобування залізної руди використовується відкритий спосіб. У селах Кременчуцького району, що знаходяться навколо місця видобування спостерігається зниження рівня ґрунтових вод, зникнення води з криниць. Із сільськогосподарського обігу вже вилучено тисячі гектарів родючих земель. Із місця видобування під час підривання тисячі тон пилу залізної руди розносяться в повітря, вкриваючи поверхню землі, що неминуче призведе до екологічної катастрофи в майбутньому. Хоча наслідки такої діяльності вже відчувають на собі мешканці багатьох населених пунктів Кременчуцького району.

Виокремлення об'єктивних і суб'єктивних ознак злочинів і проступків проти довкілля та встановлення їх сутності пов'язане з певними складнощами. Основна відмінність розглядуваних кримінальних правопорушень, а звідси і проблеми, що виникають при з'ясуванні їх змістового навантаження, полягають в тому, що «мова йде про соціально-екологічні норми та відносини, що складають зміст різних галузей права» [5, с. 82]. Для з'ясування правової природи кримінальних правопорушень проти довкілля слід орієнтуватися на їх екологічність, протиправність та суспільну небезпеку екологічного delictu.

Ознака екологічності, за якою законотворець суспільно небезпечні посягання відносить саме до кримінальних правопорушень проти довкілля, як відносно самостійних у системі Особливої частини КК, пов'язана із соціальним і природним обґрунтуванням прямої взаємодії соціуму та людей із довкіллям, ступенем перспективи наукових технологій, науковими поглядами на різноманіття антропогенного впливу на навколишнє природне середовище. Характерними рисами кримінальних правопорушень проти довкілля є: освоєння компонентів довкілля та природних ресурсів як фундаменту для певного виду діяльності; спрямованість на таке використання об'єктів довкілля, що безпосередньо заборонено КК; контактний соціально засуджуваний вплив на об'єкти довкілля, що змінює його природний (нормальний) стан або окремі показники його об'єктів; порушення права на безпечне для життя довкілля, яке посідає особливе місце в системі конституційних прав і свобод особи, оскільки охоплює всю систему екологічних конституційних прав людини та виступає як гарантія права на життя та права на охорону здоров'я. Саме ознаку екологічності мають врахувати розробники КК України при конструюванні, наприклад, проступку, передбаченого ст. 5.3.25 «Поводження з відходами або вторинною сировиною», оскільки ними не вказується на наслідки цього проступку. Так, формулюючи розглядуваний кримінально-правовий норматив, автори проекту КК України визнають проступком незаконне ввезення на територію України, переміщення транзитом через територію України, зберігання, захоронення або утилізацію відходів або вторинної сировини без передбаченого законом дозволу [1], не вказуючи на наслідки. У запропонованому варіанті моделювання цього проступку він виглядає як посягання на встановлений порядок обігу предмета проступку, а не як посягання на екологічну безпеку. Напевно, слід указати на створення загрози заподіяння певної

шкоди землі, її надрам, повітрю, водам, рослинному та тваринному світу, а при заподіянні реальної шкоди таким об'єктам віднести його до злочину.

За аналогічною конструкцією моделюються й інші проступки: ст. 5.3.23 «Забруднення довкілля», ст. 5.3.24 «Поводження з речовинами, небезпечними для довкілля», ст. 5.3.26 «Невжиття заходів щодо очищення довкілля», ст. 5.3.27 «Діяння з інформацією про стан довкілля», ст. 5.3.28 «Порушення правил використання морських вод», ст. 5.3.29 «Перевищення допустимого рівня шуму» (особа, яка перевищила державні санітарні норми допустимих рівнів шуму, – вчинила проступок). На відміну від проступків розробники КК цілком спрavedливо, визначаючи злочини, вказують на наслідки. Так, ст. 5.3.13 «Поводження з відходами або вторинною сировиною, що спричинило тяжку шкоду» передбачає, що «особа, яка без належного дозволу відходи або вторинну сировину незаконно: 1) ввезла на територію України, 2) переміщувала транзитом через територію України, 3) зберігала, 4) захоронила або 5) утилізувала, що спричинило тяжку шкоду довкіллю, – вчинила злочин 5 ступеня» [1].

Сумнівним залишається визначення тяжкої шкоди довкіллю в п. 3 ч. 1 ст. 2.5.5 проєкту КК як масової загибелі об'єктів тваринного чи рослинного світу. Масова – це який показник і як визначитися з тим, що загибель об'єктів тваринного та рослинного світу є масовою? Загибель об'єктів тваринного та рослинного світу – це загибель хоча б однієї популяції рослин або тварин, занесених у Червону книгу України, іншим способом поставлених під охорону державою (таких, що перебувають на території заповідника, заказника тощо), що належать до рідкісних або таких, що зникають, видів, тобто наділені безсумнівною екологічною цінністю [6, с. 307]. *Масова загибель об'єктів тваринного світу* – це така загибель птахів і тварин на певній території, при якій рівень їхньої смертності в два та більше разів перевищує середньостатистичний, а також знищення й отруєння великої кількості риби та водних тварин. *Масова загибель об'єктів рослинного світу* – це істотне скорочення чисельності (біомаси) таких об'єктів.

Протиправність (проти права) – це кримінально-правова фіксація суспільної небезпечності, що одержує відповідне оцінювання з боку законотвора в кримінально-правових нормативах розділу VIII Особливої частини КК України, розділів 5.3 «Кримінальні правопорушення проти безпеки довкілля» та 6.5 «Кримінальні правопорушення проти порядку використання і захисту природних ресурсів» проєкту КК. Кримінальне правопорушення проти довкілля не просто заподіює шкоду суспільним відносинам, але й так само безпосередньо в КК України встановлюється обов'язок їх не вчиняти під загрозою покарання. Кримінальне правопорушення проти довкілля більше, ніж інший кримінально протиправний делікт залежить від мірувань законотвора, від ступеня сформованості кримінально-правової культури та законодавчої техніки. Виснаження природного ресурсу, як наслідок вчинення злочину, апіорі відносить певний делікт до екологічного правопорушення. Проте, розробники проєкту КК його відносять до кримінальних правопорушень проти економіки з видовим об'єктом посягання – встановленим порядком використання та захисту природних ресурсів. Так, ст. 6.5.6 проєкту КК фіксує те, що особа, яка порушила правила використання: 1) земель, 2) вод або 3) надр, що призвело до їхнього виснаження, яке спричинило істотну майнову шкоду, – вчинила злочин 1 ступеня. При цьому розробники проєкту звужують у назві цієї статті власне визначення природних ресурсів. Назвавши статтю «Виснаження природного ресурсу, що спричинило істотну майнову шкоду», розуміючи під *природними ресурсами* компоненти довкілля, природні об'єкти та природно-антропогенні об'єкти, що використовуються або можуть бути використані при здійсненні господарської чи

іншої діяльності як джерело енергії, продукт виробництва чи предмет споживання (земля, надра, води, атмосферне повітря, рослинний і тваринний світ) (п. 1 ст. 6.5.1 проєкту КК) [1], формулюють поняття злочину через виснаження: 1) земель, 2) вод або 3) надр.

Правниче підґрунтя кримінальних правопорушень проти довкілля визнається нестійким, їхня суспільна небезпека не завжди однозначно сприймається соціумом, органами влади й управління (незаконний видобуток бурштину, масова вирубка карпатських лісів під контролем керівників владних структур) і професійними правниками. Частково таке пояснюється тим, що практично всі диспозиції кримінально-правових нормативів, якими встановлюються покарання за кримінальні правопорушення проти довкілля, є банкетними, тому їхнє застосування потребує звернення до інших нормативно-правових актів і взагалі до законодавства про охорону довкілля, що сьогодні характеризується ускладненою системою, яка складається з: кодексів України: Водного, Цивільного захисту, Земельного, Лісового, Митного, Торговельного мореплавства, Про надра, Про адміністративні правопорушення; законів України: «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про внутрішній водний транспорт», «Про екологічний аудит», «Про охорону атмосферного повітря», «Про зону надзвичайної екологічної ситуації», «Про національну інфраструктуру геопросторових даних», «Про оцінку впливу на довкілля» тощо, постанов Верховної Ради України (наприклад: Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Пріоритети екологічної політики Верховної Ради України на наступні п'ять років» від 14.01.2020 № 457-IX), Указів Президента України («Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 вересня 2022 року «Про охорону, захист, використання та відтворення лісів України в особливий період», введено в дію Указом Президента України від 29 вересня 2022 року № 675/2022), постанов Уряду (Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами» від 23 вересня 2020 р. № 993) та розпоряджень Кабінету Міністрів України (Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про погодження зміни цільового призначення земельних ділянок» від 15.09.2021 № 1122-р), певних інструкцій (Інструкції щодо профілактики та боротьби з інфекційною анемією лососевих, затвердженої Наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 29.04.2021 № 895-21), наказів (Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України «Про затвердження Положення про функціональну підсистему охорони і захисту лісів єдиної державної системи цивільного захисту» від 22.04.2021 № 270) і т. ін. Проте, навіть наявність цього нормативного масиву не дозволяє однозначно сприймати текст статей розділу VIII КК, розділів 5.3 «Кримінальні правопорушення проти безпеки довкілля» та 6.5 «Кримінальні правопорушення проти порядку використання і захисту природних ресурсів» проєкту КК. Так, багато понять залишається такими, що тлумачаться на розсуд суду (захворювання, масове захворювання людей, забруднення земель, забруднення атмосферного повітря, інші тяжкі наслідки тощо).

Суспільна небезпека кримінальних правопорушень проти довкілля характеризується якісними та кількісними показниками. Якісний показник (характер) суспільної небезпеки обумовлюється тими суспільними відносинами, на які вчиняється посягання, тобто об'єктом кримінального правопорушення, а також усім змістом екологічно шкідливої поведінки. Кількісний показник (ступінь) суспільної небезпеки окреслюється із урахуванням таких обставин: тяжкості шкоди, завданої навколишньому природному середовищу, специфіки посягання (воно визнається закінченим або ні, вчинене одним суб'єктом чи

групою суб'єктів, способу вчинення кримінального правопорушення (наприклад: підпалу або іншого загально-небезпечного способу тощо), характеру вини, особливості суб'єкта кримінального правопорушення. Іншими словами, до уваги беруться деталізовані прояви рис кримінального правопорушення. Соціальна зумовленість кримінальних правопорушень проти довкілля пов'язана з тим, що в Україні найвищий в Європі рівень розораності земель, споживання водних ресурсів, вирубування лісів. «На кожного жителя України в 2020 році припало 53,6 кг викидів забруднюючих речовин атмосферу. На кожен квадратний кілометр території країни припало 3,8 тон забруднюючих речовин». ... «У 2020 році разом із стічними водами до поверхневих водних об'єктів у 2020 році скинуто 22,1 тис. тон завислих речовин, 246,55 тон нафтопродуктів, 6,11 тис. тон азоту амонійного, 44,98 тис. тон нітратів, 1,76 тис. тон нітритів, 413,98 тон заліза, 6045,59 тон фосфатів тощо». ... «На кінець 2020 року у спеціально відведених місцях чи об'єктах та на території підприємств країни, які були активні протягом 2020 року, накопичилось 15,6 млрд. т відходів» [7]. Усе це актуалізує питання чіткого визначення кримінально протиправних посягань на довкілля як діянь, які спричиняють шкоду або створюють небезпеку спричинення шкоди самостійному об'єкту кримінально-правової охорони – довкілля (навколишньому природному середовищу) чи праву на безпечне для людини довкілля (що залишається в полі наукового дискурсу та потребує додаткових досліджень та відповідного обґрунтування).

Усвідомлення наближення екологічної катастрофи органами влади й управління, а також населенням України та розуміння суспільної небезпечності кримінальних правопорушень проти довкілля змінюють наукові уявлення про родовий об'єкт цих кримінальних правопорушень. Так, під ним Ю.А. Турлова визнає «відносини з приводу умов забезпечення єдиної системи життєдіяльності суспільства та людини та завдають цим відносинам істотної шкоди або ставлять їх під загрозу заподіяння такої шкоди» [8, с. 66]. Мною родовим (щодо проекту КК – видовим) об'єктом розглядуваних деліктів визнаються суспільні відносини, що забезпечують охорону довкілля і його компонентів, раціональне використання його ресурсів і екологічну безпеку як особливий стан довкілля, який відповідає встановленим у законодавстві критеріям, стандартам, лімітам і нормативам, що визначають його чистоту, невиснаженість, екологічну стійкість, видове різноманіття, здатність задовольняти інтереси людини.

У проекті КК виділяється родовий об'єкт, яким є публічне здоров'я в цілому, що визнається системою суспільних відносин, котра забезпечує фізичний, психічний і соціальний стан добробуту представників якої-небудь країни (соціуму), за якого в них відсутні захворювання, а так само розлади функцій органів і систем людського організму. У п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про систему громадського здоров'я» визначається не публічне, а громадське здоров'я (у чинному КК України – здоров'я населення). Так, громадське здоров'я вказаний закон розуміє як сферу знань й організовану «діяльність суб'єктів системи громадського здоров'я щодо зміцнення здоров'я, запобігання хворобам, покращення якості та збільшення тривалості життя» [9].

Іншим родовим об'єктом розробники проекту визначили економіку. У разі, якщо розробники проекту КК України мають на увазі економіку країни в цілому, то під нею слід розуміти систему національного та суспільного

відтворення держави, в якій між собою взаємозалежні галузі, види та форми суспільної праці, що склалася внаслідок тривалого історично-еволюційного розвитку України з десятків тисяч окремих частин (суб'єктів господарювання), поєднаних між собою безліччю прямих і зворотних зв'язків. Економічна система є надзвичайно складним утворенням, яке охоплює продуктивні сили та виробничі відносини, тобто спосіб виробництва на певному етапі розвитку [10, с. 277].

Крім того, розробники проекту КК окремо визначають видові об'єкти злочинів і проступків проти довкілля, якими визнаються: 1) екологічна безпека; 2) порядок використання і захисту природних ресурсів. Хоча окремі дослідники і не виділяють видові об'єкти посягання, зазначаючи, що «вертикальна» класифікація розрізняє загальні, родові та безпосередні об'єкти [11, с. 57]. Останнє пояснити можна тим, що в чинному КК України видовий об'єкт прямо не передбачений, на відміну від проекту КК. Проте, родовим об'єктом посягання не можна відобразити всю різноманітність суспільних відносин, що ним охоплюються, тому цілком обґрунтованим виглядає виділення в кордонах певної сфери суспільних відносин вузького за обсягом кола відносин, які складатимете видовий об'єкт посягання. Останній не тільки уможливило уточнення, конкретизацію відповідної сфери суспільних відносин, а й збереження ознак, притаманних родовому об'єкту. Разом із тим, видовий об'єкт посягання характеризується особливими ознаками, що суттєво впливають на специфіку суспільно небезпечних деліктів, що посягають на суспільні відносини, якими забезпечується охорона довкілля (його об'єктів – землі, її надр, повітря, вод, рослинного та тваринного світу), раціональне використання його ресурсів і екологічна безпека як особливий стан довкілля, який відповідає встановленим у законодавстві критеріям, стандартам, лімітам і нормативам, що визначають його чистоту, ресурсомісткість (невиснаженість), екологічну стійкість, видове різноманіття, здатність задовольняти інтереси людини на безпечне для життя навколишнє природне середовище, вчинені суб'єктом цих правопорушень.

Висновки.

1. Кримінальні правопорушення проти довкілля – це кримінально протиправні делікти, що посягають на суспільні відносини, якими забезпечується охорона довкілля (його об'єктів – землі, її надр, повітря, вод, рослинного та тваринного світу), раціональне використання його ресурсів і екологічна безпека як особливий стан довкілля, який відповідає встановленим у законодавстві критеріям, стандартам, лімітам і нормативам, що визначають його чистоту, ресурсомісткість (невиснаженість), екологічну стійкість, видове різноманіття, здатність задовольняти інтереси людини на безпечне для життя навколишнє природне середовище, вчинені суб'єктом цих правопорушень.

2. У проекті КК України слід звернути увагу на ознаку екологічності при віднесенні тих або суспільно небезпечних деліктів до кримінальних правопорушень проти довкілля.

3. Назви статей, їх текст і визначення понять мають відповідати певній законодавчій техніці та відповідати одне одному.

4. Осмисленню підлягають наслідки вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля. Шкода має причинятися саме довкіллю, а інша шкода повинна охоплюватися складами інших кримінальних правопорушень, що дозволять кваліфікувати відповідні делікти за сукупністю злочинів і кримінальних проступків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Текст проекту нового Кримінального кодексу України. URL : <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code> (дата звернення: 10.12.2022).
2. Звіт «Жива планета 2020. Біорізноманіття. Беремо курс на відновлення». URL : <https://f.hubspotusercontent20.net/hubfs/4783129/LPR/PDFs/UKRAINE%20-%20SUMMARY.pdf> (дата звернення: 10.02.2022).]
3. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки. Київ : Знання-Прес, 2002. 332 с.
4. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Про напрями вдосконалення механізму кримінально-правової охорони довкілля (на замітку розробникам нового Кримінального кодексу України). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 1. С. 92–125.
5. Плешаков А. М. Экологические преступления: концепции и система понятий. *Государство и право*. 1993. № 8. С. 81–88.
6. Митрофанов І. І., Локтіонова В. В. Довкілля під охороною закону про кримінальну відповідальність : монографія. Кременчук : Видавець «ПП Щербатих О. В.», 2011. 420 с.
7. Національні доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні. URL : <https://mepr.gov.ua/timeline/Nacionalni-dopovidi-pro-stan-navkolishnogo-prirodnogo-seredovishcha-v-Ukraini.html> (дата звернення: 06.12.2022).
8. Турлова Ю. А. Протидія екологічній злочинності в Україні: кримінологічні та кримінально-правові засади : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 465 с.
9. Про систему громадського здоров'я : Закон України від 6 вересня 2022 року № 2573-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 80. Ст. 4809.
10. Чухно А. А. Економічна теорія : у 2-х т. Київ : ДННУ АФУ, 2010. Т. 1. 512 с.
11. Козярук О. О. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів за кримінальним правом України (ст. 305 КК України) : дис. ... д-ра філос. : 081 Право. Хмельницький, 2022. 291 с.